

Кримінальна відповідальність за міжнародні злочини в Україні

У монографії міститься комплексний аналіз наукових положень щодо історії й юридичного аналізу норм міжнародного кримінального права та його імплементації у національне кримінальне законодавство щодо правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Розглядаються практичні проблеми застосування усіх норм КК України, що передбачають відповідальність за ці діяння.

Вивчена, проаналізована та наведена у роботі велика кількість вітчизняних законів та підзаконних актів, а також міжнародних актів, рішень міжнародних судів, що містять практику застосування норм міжнародного кримінального права. Це має слугувати доброю підмогою при науковому та практичному тлумаченні статей КК України, що передбачають відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Робота розрахована на науковців, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів освіти, а також суддів, прокурорів, слідчих та інших працівників правоохоронних органів.

РОМАНЮК Б. В., БАНТИШЕВ О. Ф.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИННИ В УКРАЇНІ

Монографія

ЮРІНКОН ІНТЕР
Київ–2025

Рецензенти:

Рижов І. М., доктор юридичних наук, професор;

Стрельбицький М. П., доктор юридичних наук, професор

Науковий редактор

М. В. Костицький, доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України

Романюк Б. В., Бантишев О. Ф.

P74 Кримінальна відповідальність за міжнародні злочини в Україні: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 388 с.

ISBN 978-966-667-925-6

У монографії міститься комплексний аналіз наукових положень щодо історії й юридичного аналізу норм міжнародного кримінального права та його імплементації у національне кримінальне законодавство щодо правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Розглядаються практичні проблеми застосування усіх норм КК України, що передбачають відповідальність за ці діяння.

Вивчена, проаналізована та наведена у роботі велика кількість вітчизняних законів та підзаконних актів, а також міжнародних актів, рішень міжнародних судів, що містять практику застосування норм міжнародного кримінального права. Це має слугувати доброю підмогою при науковому та практичному тлумаченні статей КК України, що передбачають відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Робота розрахована на науковців, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів освіти, а також суддів, прокурорів, слідчих та інших працівників правоохоронних органів.

УДК 343.3/.7(477):341.4.03/.04](02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

ISBN 978-966-667-925-6

© Романюк Б. В., Бантишев О. Ф., 2025

© Юрінком Інтер, 2025

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ I. Історія становлення й розвитку інституту відповідальності за злочини проти миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку в міжнародному кримінальному праві та його джерела.....	7
Розділ II. Основні принципи міжнародного кримінального права	51
Розділ III. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	93
Розділ IV. Кримінальні правопорушення проти миру (ст.ст. 436–438, 447 КК України)	111
Розділ V. Кримінальні правопорушення проти безпеки людства (ст.ст. 439–442¹ КК України)	239
Розділ VI. Кримінальні правопорушення проти міжнародного правпорядку (ст.ст. 443–446 КК України)	309
Розділ VII. Співучасть у кримінальних правопорушеннях проти миру, безпеки людства та міжнародного правпорядку.....	339
Висновки	386

ВСТУП

Кримінальні правопорушення поєднані у розділі XX Особливої частини Кримінального кодексу України (далі по тексту — КК України) «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» у теорії кримінального права колишнього СРСР та УРСР і до прийняття чинного КК України та після його прийняття іменували й іменують міжнародними злочинами¹.

Міжнародні злочини світовим товариством визнаються найбільш важким видом правопорушень, що посягають на мир і міжнародну безпеку.

Отже, кримінальні правопорушення, відповідальність за які передбачена розділом XX особливої частини КК України, тісно пов'язані з міжнародним кримінальним правом.

Звертаючись до юридичного аналізу кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку автори одночасно відмічають, що традиційним як у науці радянського кримінального права, так і кримінального права України, було і є дослідження складу злочину від об'єкта злочину через об'єктивну сторону до суб'єкта злочину і його суб'єктивної сторони².

Дійсно, об'єкт кримінального правопорушення, як правоохоронювані інтереси особи, суспільні або державні цінності, інтереси і блага, є не тільки основним елементом складу кримінального правопорушення, але й засадою для кваліфікації вчиненого. Разом із тим для його встановлення слід спершу відповідним чином проаналізувати вчинене (об'єктивну сторону складу правопорушення); встановити, що особа, котра вчинила це діяння, може бути суб'єктом кримінального правопорушення. Тобто, що це фізична осудна або обмежено осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності. А у випадку, якщо мова йтиме про кримінальні правопорушення зі спеціальним суб'єктом, — встановити, що ця особа є

---

¹ Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. М. : Международные отношения, 1982. 224 с. ; Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник; Ин-т государства и права АН СССР. М. : БЕК, 1998. 410 с. ; Юридична енциклопедія : В 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) М. П. Зяблюк, В. П. Горбенко С. В. Бобровник та ін.]. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.», 2001. Т 3 : К-М. С. 694–696 ; Велика українська юридична енциклопедія: В 20 т. / В. Я. Тацій (гол. ред. кол.). Харків : Право. 2017. Т. 17. Кримінальне право. С. 519–522.

² Советское уголовное право. Особенная часть. М. : Изд-во МГУ. 1982. 472 с.; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін. Київ : Юрінком Інтер. 2016. 1064 с. та ін.

такою. І тільки після цього, а також проаналізувавши зміст суб'єктивної сторони, можна зробити висновок про об'єкт вчиненого суспільно небезпечного діяння, адекватно кваліфікуючи вчинене.

Що трапляється на практиці? Зафіксувавши факт, наприклад, вбивства людини, тобто об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, її наслідки, слідчий вправі та може дійти висновку, що в цьому випадку вчинено кримінальне правопорушення, передбачене ст. 115 КК України «Умисне вбивство». І нарешті, встановивши, що потерпілим є адвокат-захисник, може висунути версію про те, що має місце кримінальне правопорушення, передбачене ст. 400 КК України «Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги».

Після вияснення об'єктивної сторони і в процесі встановлення суб'єкта кримінального правопорушення, допитів свідків, відповідного аналізу інших фактичних даних у справі можна зробити висновок про зміст суб'єктивної сторони, а отже, адекватно кваліфікувати вчинене, визначивши об'єкт посягання.

З огляду на викладене вище, проаналізуємо склади кримінальних правопорушень за такою схемою:

- об'єктивна сторона кримінального правопорушення;
- суб'єкт кримінального правопорушення;
- суб'єктивна сторона кримінального правопорушення;
- об'єкт кримінального правопорушення.

Саме такий порядок аналізу складу кримінального правопорушення спочатку один із авторів запропонував у науковому дослідженні, а відтак автори цієї праці уже разом його застосовували та будуть дотримуватися цього порядку і у даній роботі³.

---

³ Бантышев А. Ф. Преступления против собственности в проекте УК (объект и общие вопросы анализа состава). Проблемы борьбы со злочинністю у сфері економічної діяльності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 грудня 1998 р. Х., 1999. С. 134–137; Бантышев А. Ф. Уголовная ответственность за особо опасные преступления против государства (основы квалификации) : монография. Київ : НА СБУ, 2000. С. 50–51 ; Бантышев О. Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації) : монографія. Київ : НА СБУ, 2004. 122 с.; Романюк Б. В., Бантышев О. Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (навчально-практичний посібник-коментар). Київ : Крок, 2015. 202 с. ; Романюк Б. В., Бантышев О. Ф. Кримінальна відповідальність за спричинення смерті людині: кваліфікація таких діянь та їх відмежування від суміжних злочинів : монографія. Київ-Тернопіль : Вид-во Підручники і посібники, 2017. 678 с.

Суб'єкт кримінального правопорушення у цій структурі складу правопорушення знаходиться на другому місці, оскільки відсутність необхідних ознак суб'єкта (недосягнення особою, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, віку кримінальної відповідальності; неосудність особи) виключає наявність у його діянні (діяннях) складу кримінального правопорушення, робить кримінально-правовий аналіз діянь такої особи безглуздом.

Деякі склади кримінальних правопорушень вказаного розділу кримінального законодавства уже раніше авторами аналізувалися⁴. Мета даної роботи — це більш поглиблений аналіз їх з урахуванням результатів нових наукових досліджень, а також вивчення всіх інших норм розділу, які не були раніше об'єктом вивчення авторів. Таким чином дана робота є новим, розширеним, поглибленим і комплексним напрацюванням, що слугуватиме основою для подальшого вдосконалення кримінально-правового врегулювання суспільних відносин у надзвичайно важливій сфері забезпечення миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Особлива увага звертається на удосконалення і доповнення змісту текстів статей чинного кримінального законодавства України, що передбачають відповідальність за кримінально карні діяння проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. При цьому немало уваги також приділено міжнародно-правовим і вітчизняним актам, які стосуються спеціального нормативного регулювання багатьох питань у цій сфері. Зокрема, у першу чергу, це стосується статутів Нюрнберзького (1945 р.) і Токійського (1946 р.) військових трибуналів; статутів міжнародних кримінальних трибуналів по Югославії (1993 р.) і Руанді (1994 р.); міжнародних конвенцій та резолюцій ООН та ін., адже багато норм вказаного розділу КК України є бланкетними.

---

⁴ Романюк Б. В., Бантишев О. Ф. Кримінальна відповідальність за спричинення смерті людині: кваліфікація таких діянь та їх відмежування від суміжних злочинів : монографія. Київ-Тернопіль : Вид-во «Підручники і посібники», 2017. С. 613–662.

Розділ I

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА, МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ЙОГО ДЖЕРЕЛА

Історія міжнародного кримінального права має давню історію. Його виникнення пов'язують з історією розвитку людства та держав, що активно співпрацювали у боротьбі з міжнародною злочинністю. Згадується ще єгипетський фараон Рамзес II, який у 1296 році до н.е. уклав договір з царем хетів Хаттусілі III, де значилося: «Якщо Рамзес розгнівається на своїх рабів, коли вони вчинять повстання та піде приборкувати їх, то разом з ним повинен діяти також цар хетів»⁵. Стародавня історія Русі також знає її договори з Візантією, де була передбачена відповідальність за вбивство, грабіж, вчинені русинами у Візантії та, у свою чергу, греками на Русі⁶.

Проте, як зауважив М. Буроменський, ідея міжнародної кримінально-правової юрисдикції не нова і спирається на деякі доктринальні погляди XVII століття. Ще Гуго Гроцій (1583–1645) проголосив засади космополітичної юриспруденції⁷.

Дійсно, Гуго Гроцій розглядав міжнародне право як форму встановленого права. На його думку, «права у сфері міжнародних відносин» створюються за взаємною згодою держав з міркувань користі.

Аргументуючи необхідність правового врегулювання міжнародних відносин, а особливо тих, які стосуються війни та миру, Гуго Гроцій піддав критиці поширену на той час думку, що війна геть не сумісна з правом. «Неможливо, — підкреслював він, — не тільки погодитися з домислами декого, начебто під час війни припиняються всі права, але навіть не потрібно ні розпочинати війну, ні продовжувати розпочату війну інакше, ніж дотримуючись меж права й добросовісності»⁸.

До таких дослідників, які не признавали верховенства права над національними інтересами окремих держав, зокрема, належали відомі мислителі того часу Нікколо Макіавеллі (1469–1527) і Томас Гоббс (1588–1679). Вони вважали, що «людина у своїй основі

---

⁵ Дождев Д. В. Римское частное право : учеб. пособ. ; под. ред. С. В. Нерсесянца / Д. В. Дождев. М. : Издательская группа ИНФРА; Н-НОРМА, 1996. С. 105–106.

⁶ Сахаров А. Н. Дипломатия Древней Руси : IX — первая половина X в. М. : Мысль, 1980. С. 167.

⁷ Буроменский М. В. Значение международной уголовно-правовой юрисдикции в борьбе с организованной преступностью. Збірник наукових праць Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським університетом у Вашингтоні. Випуск другий. Харків : Право, 2001. С. 50–51.

⁸ Гроций Г. О праве войны и мира [пер. с лат. А. Л. Саккетти]. М. : Научно-издательский центр «Ладомир», 1994. С. 33.

егоїстична, асоціальна і не здатна до отримання уроків із практичного досвіду». Вони дотримувалися думки, що «в основі політичних обов'язків лежать просто-напросто певні інтереси; а вчення про моральні обов'язки, які главенствують над бажаннями і страстями, є нічим іншим як плодом уяви...»⁹.

Проте Л. М. Оппенгейм (професор в Німеччині, Швейцарії, а відтак — Кембриджському університеті) зазначав, що і до Гроція було багато авторів, які писали про окремі розділи міжнародного права. Тому їх, звичайно, називають попередниками Гроція.

Він називає важливими із них таких попередників: 1) Леньано (Legnano), професор права Болонського університету, який у 1360 році написав книгу *De Bello, de Represaliis et de Duello* (Про війну, про репресалії і про поєдинок), що була, однак, надрукована не раніше 1477 року; 2) Беллі (Belli, 1502–1575), італійський юрист та державний діяч, який у 1563 році видав свою книгу *De Re militari et de Bello* (Про військову справу і війну); 3) Брунус (Brunus, 1491–1563), німецький юрист, який видав у 1548 році свою книгу *De Legationibus* (Про посольства); 4) Віторія (Vitoria, 1480–1546), професор Саламанкського університету, чий *Relectiones theologicae* (Лекції з теології), *De Indis* (Про індіанців), *De Indis et de jure belli* (Про індіанців та право війни) та інші трактують право війни; 5) Аїала (Ayala, 1548–1584), за походженням іспанець, який народився в Антверпені, військовий суддя при армії Олександра Фарнезе, принца Пармського, в 1582 році видав свою книгу *De Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari* (Про військове право, військових посадах і військову дисципліну) та інші; 6) Суарес (Suarez, 1548–1617), іспанський єзуїт і професор в Коїмбре, який видав у 1612 році свій *Tractatus de Legibus ac Deo legislatore* (Трактат про закони і про бога-законодавця), в якому (II, гл. 19, розд. 8) вперше було зроблено намагання встановити право у відношеннях між державами на основі того факту, що вони створюють суспільства держав; 7) Джентілі (Gentilis, 1552–1608), італійський юрист, колишній професор цивільного права в Оксфорді, який у 1585 році видав свою роботу *De Legationibus* (Про посольства), а у 1588 і 1589 роках *Commentaciones de Jure Belli* (Роздуми про право війни) і у 1598 році розширену роботу по тому же питанню під заголовком *De Jure Belli, Libri Tres* (Про право війни, три

---

⁹ Lauterpacht H. The Grotian Tradition in International Law. *British Yearbook of International Law*. 1946. Vol. 23. P. 24–25.

книги). Його *Advocatio Hispanica* (Іспанський захист) була видана після його смерті його братом Сципіоном у 1613 році.

Книга Джентілі Про право війни, як вказує професор Голланд, послужила зразком і канвою для першої і третьої книг гроцієвої роботи «Про право війни і миру». Перший крок в сторону перетворення міжнародного права, справедливо говорить професор Голланд, у то, що воно є, був зроблений не Гроцієм, а Джентілі.

Підсумовуючи сказане, Л. Оппенгейм відмітив, що «Хоча Гроцій багато зобов'язаний Джентілі, його праця, тим не менше, має велике значення і Гроцій по праву носить титул батька міжнародного права¹⁰.

Але вважаємо, що усе-таки зародження людського мислення щодо врегулювання міжнародної злочинності має, як уже нами відзначено вище, давнішу історію. Тому слід погодитися з І. Нуруллаєвим, що «Злочинність, яка потребує прийняття спеціальних заходів по боротьбі із нею, з'являється у рабовласницьку епоху. Національні засоби у цей період звичайно відіграють вирішальну роль, однак спостерігається зародження деяких міжнародних узгоджених та впорядкованих дій держав у боротьбі зі злочинністю. Це означає, що задовго до появи самої ідеї міжнародного права держави здійснювали співпрацю з окремих питань протидії злочинності і навіть включали у договори відповідні положення. Крім того розвиток міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю проходить в умовах роз'єднання та постійного військового суперництва держав, при низькому рівні розвитку міжнародних відносин і міжнародного права. Тому, напевно, варто говорити, не про співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю, а про становлення деяких елементів міжнародно-правового регулювання питань юрисдикції»¹¹.

У літературі описується про договір хетського царя Суппілуліуми I із царем Аммуру Азірасом (приблизно 1380 р. до н.е.); договір правителя Алалаха Нікмепи з правителем Туніпа Ір-Імою¹²; договір

---

¹⁰ Оппенгейм Л. Международное право: в 2-х томах [перевод с 6-го английского издания, дополненного Г. Лаутерпахтом под редакцией и с предисловием проф. С. Б. Крылова] М. : Государственное издательство иностранной литературы, 1948. Том I : Мир. Полутом I. 408 с.

¹¹ Нуруллаев И. С. О. Деякі питання зародження і становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Юрист України. 2012. № 4 (21). С. 69–71.

¹² Буткевич О. В. У истоков международного права : монография. СПб. : Юридический центр-Пресс, 2008. С. 400.

між китайськими правителями Чін і Чу 579 році до н.е.; мирний договір між Афінами і Спартою (Нікіїв мир), укладений у 421 року до н.е., який містив зобов'язання Афін надавати підтримку Спарті у випадку повстання рабів. У древніх договорах закріплювалося також зобов'язання про взаємну видачу злочинців. Зокрема, йдеться про видачу біглих рабів між Грецією та Римом¹³. Серед найбільш давніх договорів у сфері видачі злочинців називаються договір 1242 року, укладений між голландським князем Вільгельмом II і графом Брабанта Генрі II; договір 1376 року між королем Карлом V і графом Савуа; договір 1303 г. між англійським королем Едуардом III і французьким королем Філіпом Красивим¹⁴.

У період феодалізму, наприклад піратство, як відзначає О. В. Буткевич, отримує фундаментальне міжнародно-правове договірне визнання (зокрема, у договорах між королем Англії Едвардом IV та герцогами Австрії та Бургундії Максиміліаном та Марією 1478 року, між королем Англії Генрі VII та ерцгерцогом Австрії Філіпом 1495 року, договорі стосовно пограбувань між королем Англії Генрі VIII та королем Франції Луї 1518 року тощо)¹⁵.

Але не слід забувати й того факту, що уже в цей період піднімалося й питання гуманного поводження з населенням та військовими під час проведення воєнних дій.

Вперше проблему захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту було порушено в XIV–XVI ст.ст. у процесі формування системи «картелів та капітуляцій» між командуючими ворожих армій. У період з 1581 року по 1864 рік було укладено понад 290 таких угод. Перша з них була підписана майже на 200 років раніше у 1393 році між кантонами Швейцарії (Сімпахська угода) і містила положення про заборону участі жінок та дітей у війні, а також щодо недоторканності поранених, поваги до їх особистості та майна¹⁶.

---

¹³ Лукашук И. И., Наумов А. В. Международное уголовное право: учеб. М. : Спарк, 1999. С. 10.

¹⁴ Сафаров Н. А. Экстрадиция в международном уголовном праве: проблемы теории и практики. М. : Волтерс Клувер, 2005. С. 4.

¹⁵ Буткевич О. В. Міжнародне право Середніх віків. Київ : Вид-во гуманіт. л-ри, 2008. С. 364.

¹⁶ Pictet Jean S. Le Droit Humanitaire et la Protection des Victimes de la Guerre, Leiden, A.W. Sijthoff, et Genève, Institut Henry-Dunant, 1973. P. 27.

Такий підхід зустрічається не лише в практичних посібниках для військового керівництва, але й у працях філософів, теологів та юристів того часу. Так, Бертран Дюгеклен та Жанна д'Арк вимагали від своїх військ поваги до жінок, дітей та селян (землеробів). Такого ж принципу дотримувалися й французькі полководці, які забороняли грабіж та жорстоке поводження з не комбатантами, в т. ч. й дітьми. Іспанський правознавець Ф. Вітторіо, до якого навіть звертався за консультаціями Карл V (імператор Священної Римської імперії в 1530–1556 роках з династії Габсбургів), у своїй праці «Relectiones Theologicae» (1557 рік) осуджував вбивство невинних, полонених, а також тих, хто склав зброю. Приблизно в цей же період ордени монахів почали надавати допомогу й лікувати поранених та хворих, незалежно від їх приналежності до тієї чи іншої сторони¹⁷.

Незважаючи на те, що окремі елементи співпраці держав у сфері протидії злочинності мали місце у середньовічний період, необхідно додати, що лише після виникнення внутрішньодержавної (національної) кримінальної юстиції (яка могла з'явитися з появою ідеї територіального верховенства), держави могли демонструвати готовність вступати у міжнародне співробітництво з питань боротьби зі злочинністю¹⁸.

Період пізнього середньовіччя і початок нового часу у Європі відзначаються початком формування найважливіших передумов міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю в його сучасному розумінні. З того часу разом зі становленням державного суверенітету виникають і його найважливіші атрибути, які вплинули на утворення пізніше, в XVIII–XIX століттях основного напрямку міжнародного правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю — уніфікації кримінального законодавства держав і правової допомоги у кримінальних справах. У цей період активно укладаються закони про екстрадицію¹⁹.

Наступний важливий етап у розвитку співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю — період буржуазних революцій. У цей час активно починає формуватися національне кримінальне право. У

---

¹⁷ Давид Эрик. Принципы права вооруженных конфликтов. М. : Международный комитет Красного Креста, 2000. С. 34.

¹⁸ Міжнародне право: навч. посібник / М. В. Буроменський, І. Б. Кудас, А. А. Маєвська та ін. ; за ред. М. В. Буроменського. Київ : Юрінком Інтер, 2006. С. 210.

¹⁹ Там само. С. 214.

державх Європи та Північній Америці інститути загальної частини кримінального права та види злочинів майже не відрізнялися. Тому державам не було важко домовитися про правову допомогу у кримінальних справах, наслідком чого стало формування нового напрямку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю — укладення міжнародних договорів про уніфікацію кримінального законодавства. Першим серед таких договорів була Конвенція про філоксеру 1881 року, Паризька угода про охорону підводних телеграфних кабелів 1884 року. Уніфікація кримінального законодавства відбувалося повільно, бо торкалася надзвичайно делікатної області державного суверенітету — кримінально-правової політики. Особливою рисою угод про уніфікацію кримінального законодавства є їх координуючий характер. Такі угоди не призначені для кваліфікації діянь як злочинних міжнародними чи національними судовими органами. Їхнє головне завдання — сприяти зближенню кримінальних законів країн шляхом формулювання найбільш емних моделей складів злочинів. Ці моделі лягають в основу національної імплементації. Ускладнення суспільних відносин у зв'язку з розвитком економіки вплинуло і на розвиток міжнародних відносин, які стають більш інтенсивними, що у свою чергу вплинуло на зростання кількості злочинів з «іноземним елементом».

У кінці XVIII на початку XIX століть у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю продовжують використовуватися вже існуючі інститути (видача, боротьба з піратством, притулок тощо) на звичній двосторонній договірній основі. Проте лише у 1815 році зроблені перші кроки з координації дій держав у боротьбі із конкретними видами злочинів. Передусім це стосується рабства і работоргівлі. Віденський конгрес 1815 року ознаменувався прийняттям декларації з цього питання. Аахенський конгрес 1818 року засудив торгівлю неграми, визнавши її злочинною. Лондонський договір 1841 року, укладений між Англією, Францією, Росією, Австрією і Пруссією, прирівняв работоргівлю до піратства і надав військовим кораблям цих країн право зупиняти і обшукувати підозрювані в работоргівлі судна, звільняти невольників і передавати винних органам правосуддя. Цей договір був доповнений документами, прийнятими на Берлінській Конференції — про річку Конго в 1885 році і на Брюсельській конференції — про боротьбу з работоргівлею в 1890 році. Саме в цих документах работоргівля розглядалася як злочин. При цьому саме рабство було визнане протиправним

лише на основі Конвенції про рабство (1926 р.) та Протоколу до неї (1953 р.)²⁰.

Згодом поняття і норми міжнародного кримінального права вдосконалювалось. Появляються такі нові види міжнародних злочинів як: геноцид, екоцид, апартеїд, масові порушення прав людини та ін.

Усі ці напрацювання й вибудовували певні підвалини для подальшого розвитку правової думки про необхідність створення правових досконалих норм щодо врегулювання діянь, які посягають на міжнародний правопорядок.

І лише, як писав Я. Броунлі, з другої половини XIX століття стало вважатися загальновизнаним, що «...є такі злочинні дії чи така злочинна бездіяльність, за які міжнародне право покладає на винних осіб кримінальну відповідальність; при цьому покарання може бути призначено або міжнародними судовими установами, відповідним чином на те уповноваженими... або судами і військовими трибуналами тієї чи іншої держави. Усі ці судові установи здійснюють міжнародну юрисдикцію внаслідок застосованого права й через склад суду, а коли справа стосується внутрішніх судів — внаслідок застосованого права і характеру відправлення правосуддя (яке обґрунтовує міжнародне право)»²¹.

З цього часу науковці у галузі міжнародних відносин вважали за необхідне врегулювання діянь злочинного характеру, що проявляються і в області міждержавних відносин. Найперше питання про злочинність дій як державних органів, так і фізичних осіб і їх правове врегулювання виникло насамперед у зв'язку з агресивними війнами, які завдають непоправної шкоди державам і усьому світовому співтовариству.

Тому кінець XIX — початок XX століття вважається часом зародження міжнародного кримінального права, існування якого обстоювали як вчені-криміналісти, так і міжнародники²².

---

²⁰ Нуруллаєв І. С. О. Деякі питання зародження і становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Юрист України. 2012. № 4 (21). С. 72–73.

²¹ Броунли Я. Международное право: в 2-х книгах [перевод с английского канд. юрид. наук С. Н. Андрианова ; под ред. члена-корресп. АН СССР Г. И. Тункина]. М. : Прогресс, 1977. Книга 2. С. 253.

²² Буткевич О. В. У истоков международного права : монография. СПб. : Юридический центр-Пресс, 2008. С. 881 с.

Книги, які можуть вас зацікавити

Право адвоката на інформацію. Як домогтися відповіді на адвокатський запит

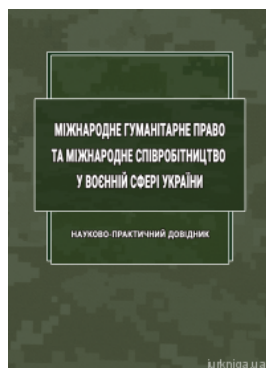
Захист прав споживачів. Підручник

Кримінологія: історія та колаборантно-воєнні злочини в сучасній Україні

Повідомлення про підозру. Видання друге

Міжнародне гуманітарне право та міжнародне співробітництво у воєнній сфері України

Кодекс адміністративного судочинства України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України та...

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

Перейти на сайт →